

КАНОНИ ПЕТО-ШЕСТОГ САБОРА – НЕПРАВИЛНЕ ПРАКСЕ У РИМУ И ЈЕРМЕНИЈИ САГЛЕДАНЕ ИЗ ПЕРСПЕКТИВЕ ИСТОЧНЕ ЦРКВЕ У 7. ВЕКУ

Ивица ЧАИРОВИЋ

Православни богословски факултет, Универзитет у Београду, Београд,
Република Србија

УВОД

Саставни део Шестог васељенског сабора (680/681. године)⁷¹ такозвани је Пето-шести сабор, одржан у Константинопољу 691/692. године,⁷² сазван на

⁷¹ Трећи константинопољски сабор, или Шести васељенски сабор, одржан у Константинопољу у периоду од новембра 680. до септембра 681. године. Сазвао га је цар Константин IV (668-685) и одржан је на царском двору, у свечаној сали са сводовима па је познат и као *Трулски сабор* назван по месту одржавања. Било је присутно 174 епископа, а три изасланика су представљала Римску Цркву, односно римског епископа Агатона. Сабор је сазван да би формулисао православну веру против монотелитске јереси, која се појавила у време цара Ираклија (610-641), у облику исповедања вере познатим под називом *Ектесис* (638), које је саставио Патријарх Сергије и прихватио папа Хонорије (625-638). Према том учењу, Исус Христос има две природе, али после Оваплоћења има само једну вољу (монотелитство) или једно делање (моноенергизам). Овакво учење је могло је да привуче умерене монофизите назад у Цркву, али је противречило Халкидонском, тј. Четвртом васељенском сабору (451). Монотелитска криза у Цркви трајала је више од 50 година. Самих монотелитских представника на Сабору није било много. Антиохијски Патријарх Макарије остао је упоран у јереси до краја, као и његов ученик монах Стефан. Међу монотелитима на сабору, спомињу се још Петар Никомидијски, Соломон из Газе, као и монах Полихроније. Оцима Цркве није било тешко да покажу неоправданост и бесмислицу монотелитског учења. У ту сврху, читана су пажљиво документа и одлуке Трећег, Четвртог и Петог васељенског сабора. На овим саборима су својевремено осуђен Несторије, а посебно монофизити од којих је монотелитство и потекло. Одато је признање борцима за православну веру, какви су били исповедници Максим, папа Мартин, патријарх Софроније Јерусалимски и многи други. Осуђени су јеретици монотелити и моноенергити: Сергије, Павле, Пир и Петар, патријарси цариградски, папа Хонорије, затим Константин Апамејски из Сирије, Макарије, антиохијски Патријарх и др.

⁷² Епископ Атанасије говори о томе да је овај сабор одржан у петом индикту, од 1. септембра 691. до 31. августа 692. године, али пре 15. јануара 692. године јер се и

истом месту са скоро истим учесницима-епископима, као и Шести сабор. На овом – поновљеном – саборовану донето је 102 канона. Оци Сабора се нису бавили новим јересима, већ су пре свега потврдили и донели више црквено-канонских прописа пошто се Оци на претходна два сабора, Петом и Шестом, нису бавили канонском проблематиком.⁷³

Сабор је сазван једанаест година после Шестог васељенског сабора у настојању да се донесу дисциплинска правилâ за Цркву и на истоку и на западу Царства. Овај сабор је сазвао и њиме председавао источноримски цар Јустинијан II. (прва влада: 685-695, друга влада: 705-711).⁷⁴ У раду сабора учествовало је између 211 и 227 епископа, углавном из источних делова Римског царства. Саборски документи изузетно су важни као извор историје Цркве и црквеног права, који се – уједно – сматрају документима Шестог васељенског сабора.

претходни индикт (четврти) и претходни 15. јануар сматрају за прошли. Епископ Атанасије наводи да је сабор одржан од 15. јануара 691, до истог дана 692. године. [5].

⁷³ Овај Сабор био је нека врста допуне претходна два, и зато се и зове Пето-шести. Црква се скоро два века бавила христологијом, одбраном од монофизита, монотелита и моноенергита. Сачувани су неповређено учење и вера Цркве у Господа Христа Богочовека, насупрот Несторијевом радикалном дељењу природа у оваплоћеном Христу и Евтиховом сливању или претапању човечанске у божанску природу, као из овог изведеног монотелитства и моноенергизма, који су се појавили у VII веку. Значај Пето-шестог сабора није само у томе што је донео највећи број канона (102), већ и у томе што је својим 1. правилом потврдио све претходне Васељенске саборе и 85 Апостолских правила, што значи да су Оци овог Сабора потврдили апостолско и предање периода васељенских сабора. Овај сабор потврдио је важност и значај канона свих претходних сабора. Исто тако, васељенски значај имају правила или канони локалних или помесних сабора који су одржани у: Анкири, Неокесарији, Гангри, Антиохији, Сардики, Лаодикији, Цариграду, Картагини и Александрији. Уз ове, општехришћански значај и карактер имају и правила (канони) следећих светих отаца: Дионисија Александријског, Петра Александријског, Григорија Чудотворца, Атанасија Великог, Василија Великог, Григорија Ниског, Григорија Назијанзина, Амфилохија Иконијског, Тимотеја Александријског, Кирила Александријског и Генадија Цариградског. Овом сабору присуствовало је око 240 епископа, а председавао је Патријарх константинопољски Павле III.

⁷⁴ Јустинијан II је био источноримски цар из Ираклијеве династије.

БОГОСЛОВСКО-ИСТОРИЈСКИ КОНТЕКСТ

Владавину Јустинијановог оца, Константина IV (668-685) обележило је неколико бурних догађаја у историји Источног Царства: одржан је Шести васељенски сабор од 680. до 681. године у престоници Царства, на коме је осуђено монотелитско учење; затим је на војно-политичком плану 678. године – уз помоћ *грчке ватре* – побеђена арабљанска флота, која је опседала Константинопољ; да би 680. године на североистоку Балкана била формирана држава Бугара; а царевој браћи, Ираклију и Тиберију, који су били савладари, одузета су сва права на круну 681. године. Тада је избила побуна у којој су се припадници анадолијске теме придружили Ираклију и Тиберију, али је цар сурово поступио – не само што браћи није вратио царска достојанства већ им је и одсекао носеве (и тиме их учинио недостојнима царске титуле), а вође ове војне побуне је погубио.

Када је 685. године цар Константин IV изненада умро у 33. години живота, престо је наследио његов шеснаестогодишњи син Јустинијан II, који је био веома посвећен држави и који је одмах по ступању на престо правио кораке који су водили ка томе да Источно Царство поново постане најмоћнија држава од Кине до Атлантског океана. На истоку је одмах потписао мировни споразум са калифом Абдулмаликом, чиме је повећан данак који је калифат плаћао царству, а приходи из Јерменије, Иберије и са Кипра су подељени између Византије и калифата. Са друге стране, на Балкану, где су огромне масе Словена и Бугара одавно преплавиле царске територије и прекинуле власт престонице, покренут је рат са циљем да се на тим просторима обнови царска власт. Јустинијан II је пребацио коњицу из Мале Азије у Европу и 688/9. године кренуо у поход у коме је савладао Бугаре у Тракији, а затим се окренуо ка Словенима и ослобођењу пута Солун-Константинопољ. Солун је био једно од ретких и изолованих упоришта римске власти на Балкану, а победа цара Јустинијана II је прослављена тријумфалним уласком у Солун. У току рата је заробљено мноштво Словена које је цар населио у Малој Азији, што је допринело колонизацији ове области и њеном јачању, тако да је могла да се формира војска од чак 30.000 људи.

Цар је наставио са колонизацијом, па је народ Мардаита са арабљанске границе населио на Пелопонезу, Кефалонији, у епирском Никополу, а становнике Кипра је населио у опустошеној области Кизика. Пресељавање Кипрана је изазвало гнев калифа, а цар је све његове протесте одбио, због чега је 691/2. године дошло до рата између калифата и царства. У Јерменији,

код Севастопоља, његова војска је доживела страховит пораз што је резултирало губитком Јерменије, као и пребегом великог броја Словена у Сирију. Цар Јустинијан II је ушао у сукоб и са римским папом. У Константинопољу су већ од Шестог васељенског сабора строго осуђивали целибат и пост суботом, што је било супротно од дотадашње римске праксе, те се папа противио овим нападима. [8]

После ових неслагања, цар долази на идеју да се канонски реше многи проблеми који су се нагомили у животу Цркве на истоку и западу у протеклим деценијама, те се одлучио да сазове сабор на коме ће бити написани канони, који ће бити општеобавезујући за цело царство. Ралис и Потлис су истакли да је Трулски сабор био један од најважнијих, а каноне са овог сабора сматрају за заједнички именилац за све источне Цркве. [3, уз тумачења Зонаре, Валсамона и Аристина]

ТУМАЧЕЊЕ КАНОНА КОЈИ СУ ВЕЗАНИ ЗА РИМСКУ ЦРКВУ

Карташов наводи да се неколико канона Трулског сабора односи на Римску Цркву, било да су они били дисциплинско-полемички па чак и да је такве одлуке Римска Црква осуђивала, било да је у тим канонима непосредно осуђена римска пракса.⁷⁵ Иако је ове каноне потписао тадашњи цар што је требало да значи да су они општеобавезујући за све Цркве у читавој империји, папа је одуговлачио да потписивањем канона. Римски епископ је требало да буде потписан као други по реду, одмах после цара, а затим следе потписи константинопољског архиепископа (Павла), александријског архиепископа (Петра), антиохијског архиепископа (Георгија) и јерусалимског архиепископа (Анастасија), да би остали од свих епископа били потписани по реду на доле.⁷⁶

⁷⁵ Други канон Пето-шестог сабора потврђује ауторитет апостолских правила и других сабора што Римска Црква није сматрала за обавезујуће; затим, 16. канон који говори о обавезном служењу седморице ђакана, такође Римска Црква није поштовала, затим су ту и правила о Пређеосвећеној Литургији (52. канон), о приносу млека и меда у олтару (57. канон). [6]; [7]; [2]

⁷⁶ Како наводи Карташов, унијатски богослов и историчар Асемани жели да прикаже да су све источне катедре биле удове због Сарацена те да потписи ових патријараха нису валидни, тако да се представник Римске Цркве који се није потписао само урадио исто што и остали предстојатељи Цркава. [6]

Читајући каноне Трулског сабора одмах се уочава да би најважнији и уједно најпроблематичнији канон у јурисдикционим односима између Константинопоља и Рима, нове и старе престонице, могао да буде 36. правило овог сабора, којим је потврђено много пута оспоравано у Риму, 28. правило Халкидонског сабора (451), које Римска Црква није прихватила јер халкидонски Оци кажу да престо Константинопоља има једнаке предности и повластице (привилегије) са престолом древног Рима, и штавише, да ова катедра треба да се – на даље – уздиже у црквеним стварима, будући да је друга; на крају је наведен престо великог града Александрије, затим престо Антиохије, а након тога катедра града Јерусалима. Овај канон уједно указује на то како је изгледала пентархија у 7. веку: Константинопољ, Рим, Александрија, Антиохија и Јерусалим. У овом контексту се одређује место Константинопоља на Истоку, али и у односу на Рим. Крајем 7. века потврђена је одлука источних царева да своју престоницу у црквеном смислу издигну изнад свих старих, апостолских градова, односно епископских катедри. У том верском спољнополитичком контексту треба сагледавати и каноне који се односе на римску дисциплинско-богослужбену праксу.

У канонима Пето-шестог сабора запажају се дијагнозе римске црквене праксе, које су утврдили чланови васељенске Цркве сабрани на сабору у Константинопољу, и то у канонима 13, 36. и 55. Дакле, трулски Оци ће поред јурисдикционог канона којим је одређено место Цркве константинопољске у односу на Римску и остале источне древне катедре, сада поткрепити овај канон указујући на неправилности којих се држи Римска Црква већ дуже време. То су наизглед мали проблеми, али ако се погледају у контексту одређивања црквеног првенства у 7. веку, ови канони могу да се анализирају и на други начин – комплементарно са свим канонима који показују надмоћ Цркве у Константинопољу у односу на све остале Цркве у Царству. На пример, у вези са брачношћу, односно са безбрачношћу клирика – *целибатом*⁷⁷ који је на Западу категорисан као

⁷⁷ У раној Цркви, виши клирици су живели у браковима. Августин је један од првих отаца Цркве који је развио теорију да су сексуална осећања грешна и негативна. Августин је учио да је првобитни грех Адама и Еве био или чин безумља праћен гордошћу и непослушношћу Богу, или инспирисан гордошћу. PL 44, 795: *Contra Julianum*, V, 4.18; Djurovic, Zoran. "Il corpo spirituale in Agostino", *Богословље* 1 (2021), 95-114. Због великог ауторитета бл. Августина целибат је био разуман начин

примарни услов да би неко могао да буде свештеник, наводе се канони: трећи, а затим непосредно и тринаести. У 3. канону оци Пето-шестог сабора изричито наводе да се забрањује другобрачност, што може да се доведе у везу са владарима тог доба, речима: *Пошто је благочестиви и христољубиви цар наш ословио овај свети и васељенски сабор у погледу тога, да они који су убројени у клиру и другима божанствене дарове деле, буду чисти и непорочни служитељи и достојни мислене жртве великога Бога, Који је жртва и Архијереј, и да буду чисти од скврне, која је уз неких од њих прионула од незаконитих бракова; обзиром на то, што су подвласни пресветој Цркви римској предлагали, да се има обдржавати сва строгост правила, а подвласни престолу овог Богом чуваног и царскога града правило човекољубља и снисхођења, отачаски и богољубно сложивши и једно и друго, да не би оставили ни кротост слабом, ни строгост оштром, навластито пак, кад је због незнања прекршај захватио доста велико мноштво људи, заједнички установљавамо за оне, који су се два пута женили били...* У овом одељку Епископ Атанасије запажа да саборски Оци. Окупљени у престоници носе у себи узвишено евхаристијско-христолошко богословље о свештенослужењу у Цркви, а служење клира мора да буде чисто и непорочно те није допуштен брак после хиротоније (рукоположења), а камоли други брак рукоположених свештеника и клирика, пошто је брак икона јединственог и вечног брака Христа и Цркве. [5]

Наставак 3. канона се односи на римску праксу: *уз то још, пошто су они из Свете Цркве Римљана предлагали да се држи сва строгост канона, а ови који припадају престолу овог Богом чуваног и царскога града (Константинопоља) предлагали канон човекољубља и снисхођења, ми зато очински и богољубиво спајамо заједно обоје у једно, да не би оставили ни кротост слабом, ни строгост оштром, особито кад је преступ (Епископ Атанасије наводи: пад у грех) из незнања захватио не мало мноштво људи, те заједнички установљавамо за оне, који су се два пута женили били, пак су под теретом греха све до петнаестог дана прошлога месеца јануара, минулог четвртог индикта, шест хиљада сто деведесет девете године остали (тачније до 15. јануара 691), и не желе да се од истога отрешне да такви (подлегну) канонском свргнућу. Сви другобрачни клирици*

живота за клирике на Западу. Уз теолошки систем бл. Августина, треба споменути и сабор у Елвири (306), где је донет канон о целибату у Цркви (канон 33) у коме пише да је дисциплина целибата уздржавање од употребе брака. [1]

према овом канону подлежу епитимији за неко одређено време. [5] Даље у канону пише да и они који су били у браку само са једном женом после рукоположења, такви би требало да се после епитимије изнова *васпоставе на своје* (прве или претходне) *ступене, али никако да не напредују на виши степен, пошто јавно развргну незакониту свезу.* [5] У овом канону који јасно одређује брачност клирика трулски Оци се позивају на 17. и 18. Апостолско правило. [9]

У наставку трулски Оци у канонима говоре даље о брачности и у 12. канону истичу да епископ после хиротоније не живи више са својом женом и тиме мењају 5. Апостолски канон, [5] али и допуњују своју одлуку 48. каноном Трулског сабора где пише да жена хиротонисаног епископа, разведена по заједничком договору, ступи у манастир. [5] Анализирајући овај канон, Епископ Атанасије следујући Зонари каже да су саборски Оци учинили пошто се проповед вере Христове раширила и јеванђељско живљење утврдило, сматрајући да хришћански архијереј треба да се разликује од јудејског и јелинског; тако да овај канон не обухвата свештенике и ђаконе. [5]

У 13. канону наглашена је искварена римска пракса у вези са целибатом за клирике, са детаљем који чак издваја римску од западне праксе, као што је одлучено на сабору у Картагини: *Пошто смо дознали, да је у римској Цркви постало правилом, да се они, који су достојни рукоположења за ђакона или презвитера, имају обавезати, да неће више општити са својим женама, то ми, следећи староме правилу Апостолске тачности и поретка, хоћемо да породично живљење свештених особа, када је оно по закону, буде и од сада у напред на снази, и да се никако не развргава свеза њихова са женама, или да се лишавају њиховог кад је време узајамног општења.* На овом месту канон говори о апостолској тачности и то даје темељ и чврстину осуде безбрачности. Даље се у канону каже: *Према томе, који се нађе да је достојан рукоположења за ипођакона, или ђакона, или презвитера, таквоме никако нека не буде запреком да се постави на тај степен, ако са законитом својом женом живи, и од њега нека се у време рукоположења не захтева да очитује, да ће се уздржавати од законитог општења са својом женом, како тиме не би били узроком, да се вређа Богом установљени и Његовим присуствовањем благословени брак ; јер глас Јеванђеља казује: што је Бог саставио човек да не раставља (Мт. 19, 6), а Апостол учи: брак је частан и постеља није нечиста (Јевр. 13, 4) и опет: Јеси ли се привезао за жену, не тражи да се разрешиш (1. Кор. 7, 27).* А знамо, да и сакупљени у Картагини оци, старајући се о чистој животи свештеника, наредише, да ипођакони, који се

додирују Светих Тајни, и ђакони, и презвитери, имају се уздржавати у одређена им времена од оних, које заједно са њима живе. Ради тога и ми исто имамо чувати, што је од Апостола предано и од најстаријег доба важило, знајући време свакој ствари, а особито у погледу поста и молитве; јер треба, да они, који светом олтару служе, буду у свему уздржљиви, када приступају к светињи, како би могли добити, што од Бога у простоти просе. А који се усуди, противно Апостолским правилима, лишиити свезе са законитом женом и опиштења једнога између свештених лица, на име, презвитера, или ђакона, или ипођакона, нека буде свргнут; исто тако и презвитер, или ђакон, који прогне жену своју под изговором побожности, нека се одлучи, а ако остане упорним, нека се свргне. [5] На овом месту Епископ Атанасије се присећа свих појединости из историје Цркве које су биле везане за феномен безбрачности и договорено уздржавања од жена: предлог безбрачности који су Оци на Првом васељенском сабору одбацили; затим 4, 25 и 70. канони Картагинског сабора који говоре о уздржавању клирика од жена у договорено време, [5] те на исту тему даље 3. канон Св. Дионисија Александријског [5] и 5 и 13. правило Тимотеја Александријског. [5] Даље, о односу целе васељенске Цркве према Риму говори и 36. канон Пето-шестог сабора, који понавља одлуке ранијих Васељенских сабора (Другог – 381. и Четвртог – 451) и ставља Рим на посебно место у пентархији Црква Христових у Римском царству: *Понављајући што је узаконено од сто педесет светих отаца, сабраних у овом Богом чуваном и царскоме граду, и од шест стотина и тридесет, сакупљених у Халкидону, наређујемо, да престо константинопољски ужива једнаке повластице престолу старог Рима, и да уздигнут буде у црквеним пословима као онај, пошто је други после њега; за цариградским престолом нека се броји престо великога града александријскога, затим престо антиохијски, а после овога јерусалимски престо.*⁷⁸ О овом канону је било речи раније.

На крају анализе канона који говоре о исквареној пракси у Риму, треба посматрати и онај 55. са истог сабора, [9] који говори о посту у суботу у току Четрдесетодневног поста: *Пошто смо дознали, да они, који су у Риму граду, у светим постовима Четрдесетнице посте у Суботе њезине, против преданог Црквеног поретка, свети сабор установљује, да и у Римској цркви неповређено*

⁷⁸ Карташов наводи да 36. канон је потврдио правила са Другог и Четвртог васељенског сабора којим се постепено увећава статус Константинопољске катедре, што Римска Црква није прохватала, ни тада, а ни у 7. веку. [6]; [5]

мора важити правило (Апостолска правила 66), које каже: који се клирик затече да пости у дан Господњи, или у суботу (осим једне једине), нека буде свргнут; а ако је световњак, нека се одлучи. [5]

Из ових канона се јасно види колики је био јаз између римске и источне праксе у црквеном животу, те је било неопходно да се на сабору, који је сазвао сам источноримски цар, донесу поменути канони и јасно одреди став васељенске Цркве о римским обичајима; и колико је било потребно да Константинопољ, од самог настанка 330. године, преузме примат у диптиху православних Цркава у историји Источног царства.

ТУМАЧЕЊЕ КАНОНА КОЈИ СУ ВЕЗАНИ ЗА ЈЕРМЕНСКУ ЦРКВУ

Ови канони јасан су показатељ да је било неправилности у дисциплинско-канонској пракси Цркве у Риму, те да су остале Цркве на васељенском нивоу исказале свој суд и осудиле такве примере. Неке проблеме и у другим Црквама Оци Пето-шестог сабора су такође осудили, а посебно у Цркви у Јерменији и то у канонима: 32, 33, 56 и 99.

Јерменија је 663. године потпала под арапску власт и наставила да самостално живи, одвојена од Константинопољске Цркве. Како Карташов закључује, они нису ни схватили да се ова четири канона са Трулског сабора тичу њихове црквене и богослужбене праксе. [6] После међусобних борби за епископску катедру, калиф је тражио да се Јермени одрекну хришћанске вере, али до тога није дошло. Ипак је сачињен акт о одбацивању православне вере и проглашењу монофизитства 707. године, чиме је успостављена монофизитска Јерменска Црква. [6]

На новоуведену евхаристијску праксу у Јерменији одговарају Оци сабора из 692. године, 32. канон, јер се ова новина противи и 37. канону Картагинског сабора. Неку годину пре Трулског сабора Источно царство је успело да поврати део Јерменије од Арапа, па је цар Јустинијан II покушао да измири Јерменску и православне Цркве. Године 690. долази до потписивања договора о уједињењу и онда је дошло до усаглашавања богослужбених пракси па су Оци са Трулског сабора донели овај канон: *Сазнали смо да у областима Јерменије, на светој Трпези приносе само вино, не мешајући га са водом, онда када приносе бескрвну жртву. Епископ Атанасије подсећа да је још Свети Василије Кападокијски исправљао погрешне обичаје у Јерменији (372. година), док је Свети Епифаније Кипарски навео Татијана Асирца као крајњег енкратита који је због радикално-аскетских схватања забранио употребу вина у Причешћу и дозволио само воду. [5]*

Даље у канону Оци Трулског сабора кажу: За оправдање оваквог поступка, они се позивају на оно што је у тумачењу Матејевог јеванђеља рекао Свети Јован Златоуст (Омилија 82, 2): *Зашто Господ није пио воду, када је васкрсао, него вино? Зато да би заједно са кореном ишчупао једну нечастиву јерес. Јер, пошто су постојали неки који су користили воду при тајни, то светитељ и показује да Господ, када је предао тајну, и када је, после васкрсења, без тајне предложио (приготовио) обичну трпезу, употребио је вино од грозђа (Мт. 26, 29), а знамо да управо грозђе даје вино, а не вода... Одавде (Јермени) закључују да је овај велики свети Отац, с краја 4. и почетком 5. века, порицао употребу воде у светом жртвоприношењу. Према томе, да они и у будуће не би били у незнању, излажемо православно учење поменутог Оца (светог Јована Златоуста): постојала је древна јерес идропарастата, који су при своме жртвоприношењу употребљавали уместо вина обичну воду. Оповргавајући такво, ничим основано учење и ту велику јерес, те показујући да они (тј. идропарастати) таквим поступањем чине супротно ономе што је апостолско предање. Цркви, која је њему била поверена, он је предао истинску праксу, по којој је потребно помешати вино и воду (када се приноси бескрвна жртва), указујући тиме на сједињење крви и воде које истекоше из пречистог тела Искупителја и Спаситеља Исуса Христа, а на оживотворење света и искупљење од греха. И у свим Црквама, где су просијала духовна видела, чува се овај богопредати чин. Тако је и Јаков, брат по телу Христа Бога нашега, коме је првоме била поверена катедра (престо) Цркве у Јерусалиму, као и Василије, архиепископ цркве у Кесарији, о коме се казује као о великоме учитељу по читавој васељени, а који су нама писмено предали поредак тајанствене службе Божије, установили су да се на светој Литургији, у светом Путиру, мора налазити и вино и вода. Такође су и Оци, окупљени у Картагини, изrekli следеће: да се у светој Тајни не приноси ништа друго него Тело и Крв Господња, као што је сам Господ предао, тј. хлеб и вино са водом (помешано). Дакле, ако неки епископ или свештеник не чини онако како је речено од Апостола, и не меша воду са вином, те само на вину или само на води чини принос, такав нека буде свргнут јер уводи новотарије и обавља тајну на погрешан начин. [5]*

Даље, Оци Трулског сабора говоре о погрешном обичају у Јерменији који подржава јудејски обичај да се у клир примају само кандидати из свештеничких породица (свештенички род) и у следећем 33. канону [9] то и исправљају: *Пошто смо сазнали да се у областима Јерменије у клир примају само они који потичу из свештеничких породица (чиме се показује да следе обичаје Јудеја), а при чему неки међу њима бивају постављени за појце или чтеце без рукопроизвођења као црквене праксе, установљујемо: да од сада они, који хоће да*

некога приме у клир, не требају да гледају на то да ли дотични потиче из свештеничке породице него, када испитају да ли је он достојан за клир, нека тај буде примљен и нека га поставе на службу у Цркви. Такође, нико са амвона не сме народу читати Божанствене речи по начину оних који припадају клиру, осим ако није удостојен посвећења са постригом од свога пастира (сагласно правилима). Ко се затекне да поступа против овога што је прописано, нека буде одлучен. [5] Дакле, други део канона се односи на забрану постављања чтеца и појца без благослова надлежног епископа.

Оци Трулског сабора су осудили и јерменски обичај да се не једу сир и јаја суботом и недељом у току Часног Поста, па је са објашњењем настао и 56. канон: *Сазнали смо да у Јерменији и по другим местима, суботама и недељама свете Четрдесетнице неки једу јаја и сир. Због тога установљујемо и ово: да у Цркви Божијој, по свој васељени, буде исти поредак, те да се пост мора очувати уздржавањем од свега што је заклано, а такође и од сира и јаја (јер то двоје су такође продукт од онога чега се уздржавамо) Који се овога не буду придржавали, уколико су клирици, нека се свргну, а ако су лаици, нека буду одлучени.* [5] Како Атанасије преноси Валсамона и Зонару, Јермени су погрешно, или чак крајње буквално, схватили одлуку да не треба постити у суботу и недељу, па су – иако противно самом посту – увели да се једу јаја и сир, јер та јела немају у себи крви и сматрају се плодовима. Међутим, Црква то забрањује јер су то плодови живих бића. [5]

Код Јевреја су свештеницима давани делови од заклане и принесене жртве, па су Јермени слично томе, само неприносећи жртву, доносили месо, кували га у олтару па делили свештенослужитељима. Пошто је Источни цар освојио део Јерменије тежио је да се све неправилности у црквеном животу искорене, па и ова, па су Оци Трулског сабора саставили 99. канон: [9] *Како смо сазнали, у областима Јерменије дешава се и то да неки, пошто у светом олтару зготове (скувају, испеку) комаде меса, приносе делове (тог) меса и деле их (по обичају Јудеја) свештеницима. Због тога, чувајући чистоту Цркве, наређујемо: да нико од свештенослужитеља не сме узимати комаде тог меса које приносе поменути људи, и нека буду задовољни оним што верници приносе. Поменути приноси нека буду изван храма, а који чине супротно, нека буду одлучени.* [5]

Све ово јасно указује да се од 4. века, па временом, Јерменска Црква одвајала од предањског живота и да је успостављала обичаје који су постојали само у Јерменији. Било је потребно да се Оци Цркве упознају са јерменским искривљењима, а затим и да реагују, као што се, на пример,

десило на Пето-шестом сабору. Став саборских Отаца био је да се дисциплински и обичајно црквена пракса уједначи свуда у Царству, па су зато донети канони са одлукама (казнама), који указују на неправилности у Риму и Јерменији.

Папа Сергије I (687-701) каноне Трулског сабора није потписао, па је цар Јустинијан II покушао војно-политичким притисцима да приволи папу да потпише каноне, али није у томе успео. Сергије I није учествовао на овом сабору, док су окупљени Оци углавном са истока Царства, сматрали учешће Епископа Василија са Крита заступништвом римске катедре, јер је Крит – у то време – потпадао под римску јурисдикцију. Међутим, учешће представника критске Цркве није било на нивоу папског легата. Папа је каноне сабора одбацио и изразио забринутост јер су канони показали многе новине. Андреј Иконому је истакао да су папи биле неприхватљиве саборске одлуке о анатемисању папе Хонорија I, затим и поистовећење у повластицама Константинопоља и Рима, те римско прихватање само првих педесет Апостолских правила. [4]

Цар Јустинијан II је био свргнут и после десетогодишњег периода, у току друге владе, он је поново потражио од папе – сада Јована VII⁷⁹ – да се сложи са канонима донетим на Трулском сабору, али сада тактичније. Цар моли папу да преиспита 102 канона, да исправи или одбаци све оно што мисли да треба да буде кориговано, а папа је као син византијског чиновника и плашљив човек, одбио да исправља каноне и вратио је недирнут документ цару. [6] Пошто је убрзо дошло до смене на римској катедри, цар се обратио папи Константину и наредио му је да у октобру 710. године дође у престоницу, те папа креће са великом свитом ка Константинопољу. Ову римску делегацију је дочекао Тиберије, царев наследник, јер је цар био у Никомидији, па је позвао папу да му се прикључи. Када је дошло до преиспитивања трулских канона, ђакон Григорије, потпоњи папа, тако је убедљиво бранио римско становиште, да се и сам цар у једном тренутку поколебао. Како Карташов наводи папа је прихватио све каноне, који нису

⁷⁹ Папа није прихватио став да канони Трулског сабора буду припојени актима Шестог васељенског сабора. После скоро једног века, папа Адријан I признаје шест сабора, а посебно истиче у писму патријарху константинопољском Тарасију да поштује свете иконе, на којима се изображава Христос и Јован Претеча, који на Њега указује. Како Карташов наводи, исти папа пише писмо и француским епископима у коме брани одлуке Седмог васељенског сабора. [6]

били противни православној вери, а цар се помирио са римским епископом и ставовима делегације, те је потврдио статус римске катедре. [6] Међутим, наследник на царском престолу, Јерменин Вардан, звани Филипик, одбацио је верску политику цара Јустинијана II и православне ставове са Шестог васељенског и Трулског сабора, те прогласио монотелитство. На тај начин су последице Трулског сабора нарушене, јер се у новим околностима, до даљњег, није расправљало о валидности канона од стране Рима и Јерменије.

SUMMARY

Pope Sergius I (687-701) did not sign the canons of the Council of Trulli, so Emperor Justinian II tried to convince the pope to sign the canons through military and political pressure, but he did not succeed. Sergius I. did not participate in this council, while the gathered Fathers, mainly from the east of the Empire, considered the participation of Bishop Basil of Crete as a representation of the Roman Cathedral, because Crete - at that time - fell under Roman jurisdiction. However, the participation of representatives of the Cretan Church was not at the level of the papal legate. The Pope rejected the council's canons and expressed concern because the canons showed many novelties. Andrej Ikonomu pointed out that the council's decisions on the anathematization of Pope Honorius I were unacceptable to the pope, as well as the identification of the privileges of Constantinople and Rome, and the Roman acceptance of only the first fifty Apostolic rules.

Emperor Justinian II was deposed and after a ten-year period, during the second government, he again asked the Pope - now John VII - to agree with the canons passed at the Council of Trullo, but now more tactfully. The emperor begs the pope to review 102 canons, to correct or reject all that he thinks should be corrected, and the pope, as the son of a Byzantine official and a timid man, refused to correct the canons and returned the intact document to the emperor. Since there was soon a change in the Roman cathedral, the emperor turned to Pope Constantine and ordered him to come to the capital in October 710, and the pope left with a large entourage for Constantinople. This Roman delegation was met by Tiberius, the emperor's heir, because the emperor was in Nicomedia, so he invited the pope to join him. When the canons of Trulli were reexamined, the deacon Gregory, the deputy pope, defended the Roman position so convincingly that the emperor himself wavered at one point. According to Kartashov, the pope accepted all the canons, which were not against the Orthodox faith, and the

emperor reconciled with the Roman bishop and the views of the delegation and confirmed the status of the Roman cathedral. However, the heir to the imperial throne, the Armenian Vardan, known as Philippicus, rejected the religious policy of Emperor Justinian II and the Orthodox views of the Sixth Ecumenical and Trullian Councils, and declared monothelitism. In this way, the consequences of the Council of Trula were undermined, because in the new circumstances, until further notice, the validity of the canon was not discussed by Rome and Armenia.

REFERENCES

1. ČAIROVIĆ, I. 2013. Theological and historical implications of the council in Elvira (306). In: *Niš and Byzantium XI. The collection of scientific works.* [ed. Misha RAKOCIJA]. Nis, 2013. c. 69-78. / ЧАИРОВИЋ, И. 2013. Богословско-историјске импликације сабора у Елвири (306). У: *Ниш и Византија XI. Зборник радова.* [ур. Миша РАКОЦИЈА]. Ниш, 2013. с. 69-78. /
2. *Concilium Quinisextum : Das Konzil Quinisextum.* [Translator, Author of introduction, etc. Heinz Ohme]. Turnhout : Brepols, 2006, p. 160-293.
3. *Constitution of the Divine and Holy Canons of the Holy and Apostles, and of the Holy Ecumenical and Local Councils, and of the Holy Fathers in part, issued, together with many other provisions governing the ecclesiastical situation...* [Sub. C. A. Rallis and M. Potlis], Approved by the Holy and Great Church of Christ and the Holy Synod of the Church of Greece. Volume Two. Athens : From the Printing House of G. Hartofakos, 1852. / *Σύνταγμα τῶν Θείων καὶ Τερῶν Κανόνων τῶν τε Ἀγίων καὶ πανευφύφων Ἀποστόλων, καὶ τῶν Τερῶν Οἰκουμενικῶν καὶ Τοπικῶν Συνόδων, καὶ τῶν κατὰ μέρος Ἀγίων Πατέρων, Ἐκδοθέν, Σὺν πλείσταις ἄλλαις τὴν ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν διεπούσαις διατάξεσι ...* [Ὑπὸ Γ. Α. Ράλλη καὶ Μ. Ποτλῆ]. Ἐγκρίσει τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Τόμος Δεύτερος. Ἀθήνησιν : Ἐκ τῆς Τυπογραφίας Γ. Χαρτοφύλακος, 1852. /
4. EKONOMOU, Andrew J. 2007. *Byzantine Rome and the Greek Popes : Eastern influences on Rome and the papacy from Gregory the Great to Zacharias, A.D. 590-752.* Lanham, MD : Lexington Books, 2007. 347 p. ISBN 978-0-739-11977-8.
5. *Holy canons of the Church.* [translation from the Greek and Slavic Bishop Athanasius retired of Herzegovina]. Belgrade, 2005. / *Свештени канони Цркве.* [превод са грчког и словенског Епископа Атанасија умировљеног Херцеговачког]. Београд, 2005. /

6. KARTASHOV, A. V. 2009. *Ecumenical Councils*. [transl. Mira LALIĆ]. SKZ, ИТИ ПБФ, Belgrade, 2009. / КАРТАШОВ, А. В. 2009. *Васељенски сабори*. [прев. Мира ЛАЛИЋ]. СКЗ, ИТИ ПБФ, Београд, 2009. /
7. NEDUNGATT, G. S. J. 2010, The Council in Trullo Revisited : Ecumenism and the Canon of the Councils. In: *Theological Studies*. Vol. 71, no. 3, 2010, p. 651-676. ISSN 0040-5639.
8. OSTROGORSKI, Georgije. 1969. *History of Byzantium*. Belgrade : Prosveta, 1969. 582 p. / ОСТРОГОРСКИ, Георгије. 1969. *Историја Византије*. Београд : Просвета, 1969. 582 с. /
9. POPOVIĆ, Radomir V., archpriest-stavrofor. 2011. *Ecumenical Councils - Fifth, Sixth and Seventh - selected documents. Book 2*. Belgrade, 2011. / ПОПОВИЋ, Радомир В., протојереј-ставрофор. 2011. *Васељенски сабори - Пети, Шести и Седми – одабрана документа. Књига 2*. Београд, 2011. /

CANONS OF THE FIFTH-SIXTH COUNCIL (*CONCILIUM QUINISEXTUM*) – IMPROPER PRACTICES IN ROME AND ARMENIA VIEWED FROM THE PERSPECTIVE OF THE EASTERN CHURCH IN THE 7TH CENTURY

Ivica ČAIROVIĆ, assistant professor, Faculty of Orthodox Theology, University of Belgrade, Mije Kovacevića 11b, 11060 Belgrade, Republic of Serbia, icairovic@bfspc.bg.ac.rs, 00381112762732, ORCID: 0000-0003-4677-7897

Abstract

In this study is noted an irregular practice in Rome and Armenia, which over time became a custom in these Churches, and are explored the canons of the Fifth-Sixth Council held in Constantinople in 691/692. The importance of these canons and the council's condemnation of improper practices and behavior of clerics in Rome and Armenia was shown in the later centuries, when the Roman and Armenian Churches created circumstances for later schism. By referring to these canons, the relationship between Constantinople and the entire East on the one hand, and Rome and the Armenian regions, on the other hand, is followed. The aim of the research is to explain the beginnings of all divergences between East and West before 1054 and the Great Schism, among which are the canons of the Fifth and Sixth Councils (*Concilium Quinisextum*).

Keywords

Fifth-sixth council, canon, Constantinople, Rome, Jerome, Justinian II.